

18 Februari 1914

No. 34

1e Jaargang

o

Per nummer 10 Cent

Voor België

20 Centiemen

PANORAMA

GEILLUSTREERD WEEKBLAD

A. W. SIJTHOFF'S UITGEVERS-MIJ., LEIDEN

Bureaux voor
Redactie en admini-
stratie:

Doenzastraat 1,
Telefoonnummer 1,
Leiden

o

Tooneelcritiek en Tooneelspelersactie

A critique est aisée, et l'art est difficile" is een veel gehoorde leuze. Voor degenen, die dit niet mochten weten, is het misschien interessant te vernemen dat deze „spreuk" het eerst gebezigd werd door Philipp Néricault Destouches (1680—1754) in zijn comédie „Le Glorieux".

Intusschen... de critiek is niet gemakkelijk, omdat de critiek, goed opgevat... een kunst is en „l'art est difficile". Ja, critiek, de rechte, d. i. de gewenschte critiek is zelfs meer dan kunst, zij is... philosophie. Goed geschreven is zij dan schoon-gestelde wijsheid. Maar het rechte, het ideale, bestaat nu eenmaal niet in de wereld, noch waar het critiek betreft, noch waar het iets anders aangaat en dus is er allerlei aanleiding om iets af te dingen op het bestaande, i. c. óók op de bestaande critiek. Te meer daar critiek uiteraard subjectief is. Wat A mooi vindt, vindt B leelijk; wat C geestig vindt, vindt D flauw. En toch bestaat er een norm. Vrijelijk kunnen we dit zeggen: Het aller-aller-slechtste wordt, ook door het publiek, niet aanvaard. In zoo verre geldt eene andere vaak gehoorde leuze: „Le public a raison". De leuze is eigenlijk: „Le public a toujours raison" en dit laatste ontken ik. Want, zoo min als het publiek het slechtste slikt, zoo min waardeert het het beste. „Auf die Höhen

zijn met elkaar minstens dertig maal zoo dom als ieder op zich zelf.

De critiek, die slechts „de tolk" is van het publiek is niet de door mij gewenschte.

Heeft de critiek dan gelijk? De critiek-in-het-algemeen genomen? De Fransche critiek veelal niet. Bekend is, hoezeer bij-invloeden zich daar gelden laten: „Nul n'aura de l'esprit, hors nous et nos amis" is daarop veelal van toepassing. Wij weten al te goed hoe de criticus van vandaag, daar de auteur van morgen en misschien de tooneeldirecteur van overmorgen is. Dit, in verband gebracht met het feit dat Fransche moraliteit geen diepe moraliteit is, omdat de Franschman geen diep mensch is, geeft veel te denken. Ik spreek in het algemeen. Met de Duitsche en met de Engelsche critiek is het beter gesteld. De Duitschers Julius Bab en Siegfried Jacobsohn zijn eminent en durven het maar wát goed te zeggen, zonder dat iemand zich beklaagt over hun „toon". De Hollandsche tooneelspelers zijn tegenwoordig op dit punt zeer gevoelig en daaraan is voorzeker, zooals aan alles, een goede kant. Een mensch zonder zelfbewustzijn toont geen ergernis. Ergernis-tonen vooronderstelt zelfbewustzijn en wij kunnen niet anders dan ons verheugen in het feit dat onze tooneelspelers wat hoogmoediger worden, dat zij hoogmoed toonen, want hoogmoed is nog iets anders dan vooze verwaandheid of pedanterie. Mr. P. W. de Koning heeft het eerst den bezem in het hoenderhok geworpen. Die heeft zich op eene vergadering van het Tooneelverbond te Utrecht uitgesproken tegen den slechten toon van een deel van de tooneelcritiek bij ons telande. Hierdoor opgewekt besloot de vakvereniging van tooneelspelers eene actie op touw te zetten. De heer Stokvis heeft in „de Wereld" eene enquête gehouden, waarin hij velen mannen van naam om hunne meening vroegen waarin hij zelf o. a. tot deze conclusies kwam dat de tooneelcritiek in ons land te zachtzinnig is en dat de tooneelspeelkunst in ons land laag staat. Op eene volgende vergadering van de vakvereniging der tooneelspelers werd openlijk „de toon" van Barbarossa, den tooneelrecensent van „de Telegraaf", gewraakt. Ook werd daar mijne meening dat het publiek niet altijd gelijk heeft, bevestigd door het feit dat het voorlezen van een brief van Verkade, waarin hij mededeelde dat hij geen bezwaar had tegen de critiek in ons land, met hoon-gelach werd aangehoord. Hier waren de tooneelspelers nu „het publiek".

Intusschen: Is „de toon" van de tooneelrecensenten

van onze dagbladpers of van sommigen van hen ongepast? Mijn antwoord op deze vraag is: „Neen".

Den heer Rössing van het „Nieuws van den Dag" is op zijn 25-jarig jubileum openlijk hulde gebracht voor de wijze, waarop hij critiek schrijft; hij is toen gehuldigd door tooneelspelers. Hij werd toen op waardeerende wijze toegesproken o. a. door Jan C. de Vos en door Willem Royaards, terwijl mevrouw Caroline van Dommelen hem een tooneelzoen op de wangen drukte dat het bovenzaaltje van „American" er van daverde. Maakte de heer Rössing, die zelfs de kleinsten der kleinen op z'n tijd weet te waardeeren, zóó zelfs dat tooneeldirecteuren nog al eens last zouden hebben van acteurs, die zich komen aanmelden er zich op beroepende dat zij „mooi in het Nieuws hebben gestaan", maakte de heer Rössing toen den indruk van een wolf in de schaapskooi? En toch weet Rössing het wel heel fijntjes te zeggen als hem iets niet bevalt, heel fijntjes soms tusschen de regels door.

En den heer van Bruggen van „het Handelsblad" kan men toch werkelijk scherpte van toon niet verwijten. Hem kan men hulde brengen voor de wijze waarop hij de kool weet te sparen en de geit en voor het feit dat hij zijne „Pappenheimers", de lezers van „Het Handelsblad" kent.

De kunde van Johan de Meester van „de Nieuwe Rotterdammer" is boven elken twijfel verheven. Royaards zal hem zeker als „autoriteit" erkennen en ik herinner mij dat Heijermans destijds in zijne „Jonge Gids"-periode de Nederlandsche tooneelbeoordeelaarsbent voor incom-

Mevrouw Top van Rijn-Naeff.

muss es einsam sein" zegt Schopenhauer te recht. Dit gaat zoo in de kunst. Dit gaat zoo in de maatschappij. Zooals het kenmerk der kunst is dat zij schoon moet zijn, zoo is het kenmerk der gewenschte maatschappij dat zij wel-geordend zij. Welnu, een moord keurt ieder af; van een moordenaar — in 't algemeen gesproken — heeft ieder afkeer. Maar sympathie, onbewust misschien, voelt men allicht voor den pleger van eene overtreding en we voelen iets van wrevel tegen een politieagent die iemand bekeurt omdat hij na zonsondergang zonder lantaarn fietst. Ik voel: De vergelijking gaat mank, zooals trouwens elke vergelijking. Maar wie begrijpen wil, begrijpt wel wat ik meen: Wij moesten inzien dat de politieagent juist handelt door te bekeuren, dat de man zonder lantaarn, tegen beter weten in, verkeerd doet. Neen, het publiek heeft niet altijd gelijk. „Le public a toujours raison" is eene, in beginsel democratische leuze. Ik, die aristokratie (in hare oorspronkelijke beteekenis) bestreef, ik, die van Eeden's internationalen kreet: „Edelsten van alle landen vereenigt u" althans zou willen omzetten in den meer nationalen: „Edelsten van Nederland, vereenigt u" (in navolging van mr. P. Tideman in „het Midden") deel dáárom ook al niet, de meening dat het publiek altijd gelijk heeft. De menigte, welke menigte ook, is niet veel bijzonders en dertig menschen

P. W. de Koning

Publ. Papillon

petent verklaarde, maar toen uitdrukkelijk Johan de Meester en Frans Coenen uitzonderde.

Resteert — ik wil het nu alleen maar hebben over de vier meest invloedrijke dagbladen — de veel befaamde „Barbarossa" van „de Telegraaf". Of zijn toon niet kwetsend is? Antwoord: Neen. Niet kwetsend voor goede verstaanders. Barbarossa vindt het niet noodig zijne lezers aan het huilen te maken. Hij laat hen liever lachen. Hij is zeer spotlustig, maar... hij heeft geest en... hij heeft liefde voor de tooneelspeelkunst. Hij stelt hoge eischen, maar prijst ook onvoorwaardelijk als aan die eischen wordt voldaan. Kan Royaards niet bogen op prachtige critieken in „de Telegraaf"? En waardeert Barbarossa niet de schoonheidsbestreving van Verkade? Prijst hij nu ook niet de, onder regie van Schwab en de Vos, veel betere voorstellingen van „Het Nederlandsch", waar hij die vroeger zeer terecht „afkamde"?

„Maar", zoo zal men hiertegen aanvoeren, „als hij iets afkeurt, doet hij het zoo hatelijk." Dat kan wel wezen, maar waarom zou een acteur zuur-zoet glimlachend de opmerking moeten beamen (hij zou het niet doen: Een acteur beaamt nooit eene slechte critiek): „De heer X zit niet zeer fraai op zijn stoel. Ietwat onhandig doet hij met zijne beenen," terwijl diezelfde acteur onder accla-